De witte sjamaan

H.C. ten Berge

bron
H.C. ten Berge, *De witte sjamaan*. Meulenhoff, Amsterdam 1988

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/berg025witt01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

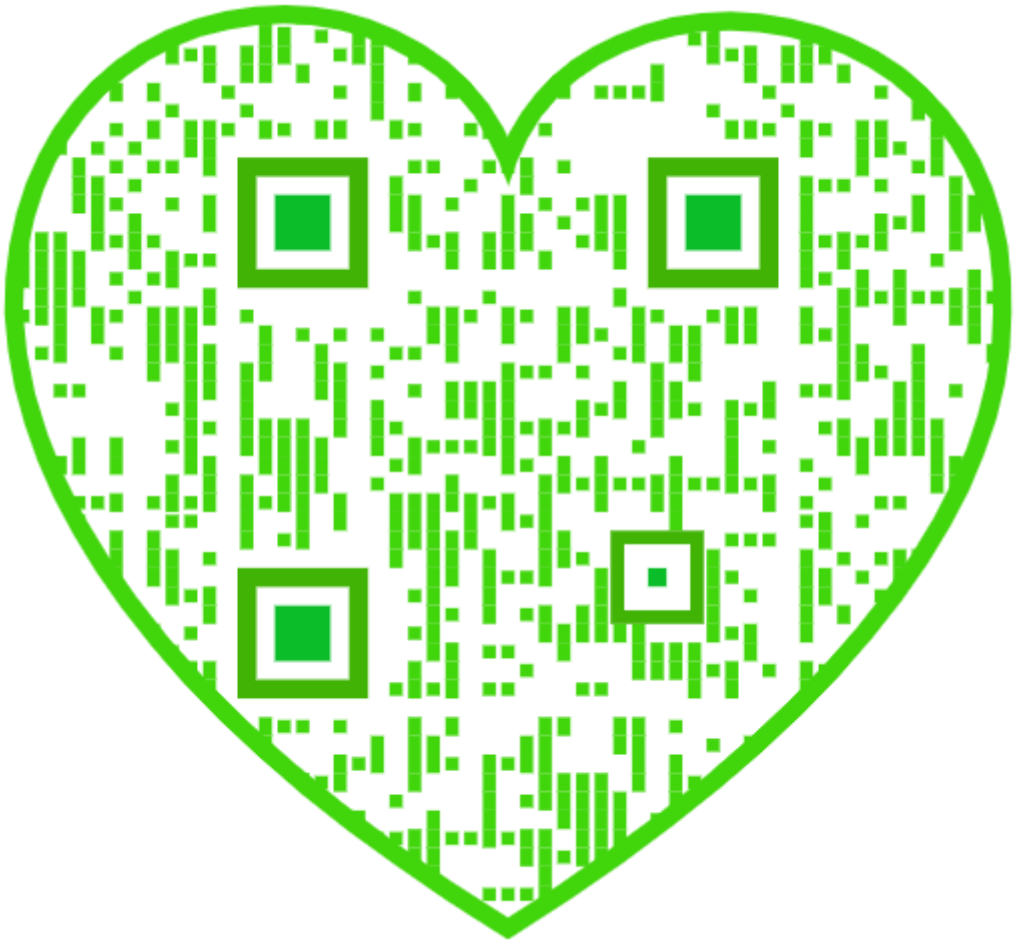

Maker & model

Het gedicht een zo leeg
mogelijk beeld van de maker
dat daarin samenvalt met zijn model

de pekel der namen vreet aan de witheid
van wat niet gekend
        maar terloops
in een snelle bezwering benoemd is

ik neem al de namen terug
die het niets
als een naakt met zijn betere foto bedekken

verontschuldig mij
voor de plaats die ik inneem
dat ik tijdelijk een huis bewoon, ademhaal
woorden gebruik en margarine, en
maak dat ik wegkom

woord na woord leg ik af,
          dus ik
tuig lijken op en verzegel veelzeggend de mond-
dode mens in dit vers gedicht graf

Ook leg ik het af woord na woord
een windingrijk trajekt;
  ik lees de blinde
bergkaart van een lege droom en stijg

en daal

  en loop langs weggewiste wegen

    naar het dichtgewitte dal

  ik beschrijf
een spiraal
  naar het wit woordkristal
dat als laatste prijs wordt gegeven

ik hak
  en schep
een wenteltrap
  die treden

    mist

zodat ik in mijn leegte stap

      en val

  daar word ik afwezig
het sneeuwige licht van het eerste begin
    in gedreven

ik rol mij op
   in het verlaten slakkehuis
         van dit heelal

         het gedicht   een zo leeg
   mogelijk beeld van de maker
die daarin samenvalt met zijn model

De blinde transmontanus balanceert
op de berijpte bergpiek
van een steile droom;

lichte nevel omzwachtelt de top
en zalft ook het hoofd
van de dorstige zanger

Geschampt
door de lichtscherf der asteroïde
bezingt hij de hoorn van de overvloed,
daar,
in het doorgeblazen ei
van de besproete ruimte
gezeten

hij lacht en hij tikt
op zijn schedel bespikkeld
en glad als een eischaal

en lepelt de leegte uit
die in hem groeit

Aan de voet van zijn droom
slaat de nevel des morgens
dauwklam in de wijnkroes

de klimgrage steenbok
kruipt naar zijn slaapwarme klipgeit
(maar kleumt op zijn hammen, kreupel van kou)

Hellingen
   geplooid
         en met glinsterende kiezel bezet,

zij ontdooit daar
   zijn roes
         aan haar vlezige flanken

         haar mond is een vochtige roos
   in vroeg licht van de morgen,
haar lichaam de lenige gems
   die hem lokt
         naar het schemerwit dal van haar dijen -

blindelings dringt transmontanus
   haar droomspelonk binnen

   en huilt

   op een bed
         van bemoste morene

De witte sjamaan

de witte sjamaan *een initiatie*

Aanvliegen over de sont,
over donkere kommen van finse meren

scheepgaan in de kajak
der gestorvenen

drijven op de wateren
tussen taiga en toendra

oog en oor zuiveren
aan leegte en verte

zich voeden met bessen, met hoed
en geur van de goddelijke paddestoel

dromen de droom
van het eeuwige heden

als arktiese beer
weer tot sneeuwblinde dronkenschap in te keren

Op de tong zeven vlokken
in dovend middaglicht smelten

zijn tent gebukt naar binnen gaan
als de zon slaapziek wegzakt achter de wouden

liggend op zijn bladerbed
het smeulend vuur van berkebast aanblazen

door het rookgat
de witblauwe poolster bespieden

in heldere blijdschap de hemelse spijker
en stralende navel van zijn heelal gadeslaan

als viervoeter zijn tent verlaten
om de verre suizing van een vleugelslag

oog in oog staan met de witte wolven
van een korte dageraad

initiatie

De grote moeder vliegt
tussen oeral en altaï

tussen haar veren verstijven, en slapen
de doodsslaap van de sjamaan

haar keel is een trommel
haar keel wordt zijn kwetsbare stem

uit de trommel: rauw kaaklen van rendier-korjakken,
de hoefslag, de roffelende roep van jakoeten te paard

sneeuw staat op zijn lippen
schuim bedekt de grond

uit haar borst groeit de berk
en de slaper schuilt in de bovenste takken

pikt een snavel aan zijn geslacht
trilt een arendsveer in de wind

Zich verwonden om helder en heel-
huids herboren te worden

hardhandig het ei uit gewipt
door de wuivende moeder die wegvliegt

de eerste sneeuw is gevallen; vanuit
de woudrand voert een vers wildspoor naar hier

o kinderen van nanoek,
hij keert terug met zijn lied

ijsnaalden staan in de schors van het weten,
de lippen zijn koud maar de tong is gezuiverd

wie brengt licht? wie genezing?
hij is zeven maal om de aarde gedragen

als een hoed is zijn haar
met een slagpen doorstoken

eerste lied van de sjamaan

‘Slank is ze, klein als een beertje,
haar zwarte vlechten schudt ze als vleugels

haar jak van calico
hangt aan een tak

in het ademend huis van huiden en hout
karnt mijn kosmiese as diep in haar schoot

tepels strak, huid in bloei,
sneeuw tot een blos op haar dijen gewreven

o, kijk als een muis
door het oog van de tent!

hoe nanoeks dochter als sneeuwgodin nawiegt
neuriënd onder mijn pels.

lokgeur van eeuwig heden, nu
zeven dagen al zeven jaar is gebleken’

Spiegeling van steden, vluchtig houvast
in de lege chaos der steppe

leven met schaarse tekens
waarin zijn volstrekte verlorenheid is gevat

poolster, pleiaden, de pijlsnelle
jacht van de honden

murw van hars, hasj en miljoenen
muggen glijdt hij omlaag uit de boom

hij stelt zich voor
in de andere boom te verdwijnen

stelt vast
dat beide zijn gevlogen.

naast de sjamaan de vermagerde jager; daarachter
de vrouw die een dorstige welp werpt, gehurkt in het gras

O broeders en zusters, de bloei der verbeelding
laat lang op zich wachten

het is niet eenvoudig te spreken
de sneeuwtaal der samojeden

noch is het eenvoudig nog langer een beeld
van verbeten ontroering te leggen

op heimelijk of huiselijk geweld,
op de raspende grootspraak van een beschaving.

de witte sjamaan wordt een manke leproos
die kolonies doorkruist met zijn snerpende ratel

het wildspoor verstoord
het vruchtvlees vergiftigd

wie heeft welk vermogen
ontmanteld -

Eindnoten:

Nanoek, ‘beer’ of ‘pleiaden’ (Esk.)

de andere slaap

Grijs licht, late zwanen in strakke vlucht
langs ijle belijning van wijkende bergen

op het hemelse paard uit fergana gekomen
en nu aan de rand van verstijfde moerassen

zuidelijk de weg die zich splitst op het herfstig plateau:
denkbeeld van damp om bereden nomaden,

flits van een trein roodbestoft uit de bergflanken brekend -
en laag, in het westelijke bekken, de gele dooier der zon.

door gidsen gebracht, slecht geoefend maar goed
uitgerust zit ik op mos tussen magere berken

ik por in de as van een stokoude stookplaats;
vochtige neusvleugels, wenkbrauwen borstelig van rijp

een vroege sneeuwhaas krijgt te laat lucht
van de azende vos

Hier tot de maffers gerekend,
daar als een grimbek geweerd

beweer ik niets meer te weten
dan wat door mijn hand is ontstaan of ontstaat;

door denken onwetend gebleven,
in alles beginneling die afleert

en dan weer probeert
hoe een vuur van nat hout aan te leggen.

krakend, klagend, niettemin
delvend in dromen naar vooroudervormen:

tenslotte de haas toch gebraden! maar toen met spit
door nieuwsgierige jagers (die hadden gehoord

dat de tsaar lang geleden zou zijn vermoord)
als winkelhaak tentwaarts gedragen

Dat wordt nog wat als straks de revolutie
der vervreemden uitbreekt in de stad!

hoewel hersteld hapert het lichaam
in immense leegte

en de geest wordt door obscene stilte
als een berk geveld;

o koele baarmoeder-
aarde, zelfs de buigzame speer van de trage en

verre zon schampt hier je huid als een kiezel
die scheert over water,

de kou van eeuwen houdt zomer
en winter de aardkorst verdoofd -

alleen het gestorvene dringt in haar door;
het ritselen van ratten neemt toe in de struiken

Geplaagd, in zijn tent op de terp
ligt de koppige kneus uit het westen

die slaapt om de slaap
ooit te vatten,

die denkend aan verzonken levens
langzaam verzinkt in het donkere vloedbos beneden.

de soppende vlakten verstarren,
de groeiende vorst ontsluit het moeras;

pelsjagers schieten hem wakker: naar welk heden
meegesleept? trof men oerbuit in het veen?

(dode mammoeten dragen nog levende
kiemen van miltvuur onder hun huid;

vleermuisgrijs en muf als schaap slaat
het vlees de grage eters met eeuwige slaap)

Herinner je beelden van mensen,
taai en soepel als een ruggegraat:

het meisje van Windeby - zij met de blinddoek,
gewurgd in het veen en gelooid

als een runderhuid tussen eikeschors;
de rosse venus van Yde, vol lijkvet,

de man van Grauballe - in schrik
gevangen, met geschonden strot,

van leven ontdaan
als een tekst van betekenis,

maar toch nog door gevorkte stokken neergepend
tot op de bodem van het veen

en toen bedekt met wilgetakken,
taai en soepel als een ruggegraat

‘in het bemoste bekken aan de boomgrens’

Een graf; het trage graven begint,
laag na laag wordt langzaam weggestoken:

een spekstenen kom en sporen van vuur,
wij stuiten op tekens -

gestokte taal
gekrast in een orakeltand.

dan, uit breuklijnen in de versteende modder
breekt het floersen dubbelbeeld van zwarte ogen door

- als van dode geliefden, tijdens de bijslaap
verrast en door vrienden niet meer gevonden;

aan tijd en toeval te gronde
maar nu ten prooi aan gestolde verrukking -

de geboorte nog verwachtend
en al bezig met de dood

Is de raaf al op komst?
   is de beer nog niet los?

hier, onder de breedgerande hoed
   van veedrijvers en dominees,

goed in het zadel - de paardevlieg
   dood op het voorhoofd gedrukt,

langs de weg die zich splitst,
   tussen wijkend pijnwoud en naderend plateau -

waar het bos uitdunt als dichtershaar,
   op de grens van hoefslag en hemelvuur

nemen wij afscheid
   en doven de vonken

en wordt de sluimer gewekt om bewust
   zijn met tekens van leegte en leven te voeden

arktiese gezangen I

bivak

Zilverend ijs in de zon
steenarend biddend daarboven

donkere slaap tot de morgen;

geen parasolpijn
waaronder een mens als een sprinkhaan
tenietgaat

geen regenwoud
hoog op de bergrug
gedreven

meren beneden
als bekkens vol dauw in de dalen
en verre dorpen
als schorpioenen verstijfd in het grint

mistpluis
door winden van zee weggeblazen

in diepe kommen vliegen en dwergberken,
kniehoge wilgen talmend in schaduw
met toeven van rakelings licht

zwenkend op de steenvlakte
water dat struikelt in plooien en geulen

wilde en duistere schaamspleet,
daar,
uit de bergkam gesneden,
vochtige kloof
door damp uit een gistende bedding
omgeven

hier,
voor het dunhuidig huis, stil
bij de kookpot
op keien gezeten

door mos schemert gruis
uit een voormenselijk heden

(bij narssarssuaq, 1972)

vogel

1

De kreupele vlieger loert op het ei

het oog ziet de meeuw
die hem ziet

het ei is geschrokken

de kreupele vlieger heet raaf

vogel

2

In zijn vlucht overvleugeld
is raaf van de rotsen getuimeld

ik deel in het licht
dat hem zwartmaakt

hij deelt in mijn armoe
en schrokt droge huidschilfers

ik schraap schrale
taalexcrementen

        aan de voet van het steen
    vreet de wind zich naar binnen

    niets dat hier niet
        wordt gebeten

hij klapwiekt al door het bewustzijn:
stip in het bergachtig brein

ik roep maar
hij rooft mijn bebloede verbeelding

ik monster omwolkte gedachten
hij schiet in versluierd terrein

dan schep ik lucht
en verdwijn

zijn snavel vervaagt
mijn tekst wordt doorschijnend

steeds legere plekken
met licht volgestroomd

kreten verijlen
taal dunt al uit

wordt de raaf
door de beer op de hielen gezeten?

ursus arctos

1

Geen fruit, dus een fistel;
stond aan het water die zweer te betasten

opzij, tussen stenen en rode papavers
een poetsende gors naast de muggenverslinder.

kon je niet zien
in de bries uit straat davis

zon op het kiezelstrand
zon in mijn ogen

het verre azuur
van de deining

de voetzool
in zilver gedoopt

blink van veelkleurige vlekken -

kobaltblauwe bergen
dreven de baai in;

kon je niet zien
door het opkomend tij,

jij, in je boot,
   toen dichtbij -
of je druipend van licht
   uit de voedseltrog oprees

doorschenen beeld
van een vrouw:
   bovenlijf bloot
   lange vlechten
   en brede schoot,
         broedplaats
         van sedna waar je naar wees

en ik was de beer
   die zijn ballen uitwierp als aas
      voor de dochter der zee

ursus arctos (horribilis)

2

‘De zon nog niet onder
de zon nog niet onder’

vermomd als forel
in het melkige zog meegesprongen
naar stille ogen
gebed in het mos van een klamme vallei

was de beer toen al los
bij die donkere plas?

ik heb daar mijn kieuwen,
mijn visschubben kleed afgelegd,
maalde om zalm
noch om bessen

je wenkte de beer
(en de beer was ik zelf)

je hebt je als luis
in mijn pels vastgebeten
en je gewarmd
aan mijn vacht

ik heb mij aan honing
en vochtige vliezen vergrepen;

in blinde drift toen een-
drachtig het reukloos gesteente bepist en bescheten

en dan bezweet in de nacht
naar het leger gekropen

de klauwen geplooid
in de moedra van liefde

om helder en leeg op het mos
uit de mytiese slaap te ontwaken

disko
een journaal

De baai dichtgevroren
de lamp uitgeblazen

acht denen
honderdvijftig eskimo
vijftienhonderd honden
dromen en drinken
op een onzekere toekomst

december op disko

droom van de rob die hen wenkt
in het ademgat,
feest voor de flenzende vrouwen
die zingen en kwekken
en op de rug, diep verscholen
hun kinderen wiegen,
wiegen en strelen
ajàajàa ajé -

dit hier,
o deze winter
wanneer je altijd onder de schurft zit,
die rotschurft op je vingers,
altijd met vet ingesmeerd,
met spekvet, ajá!

‘mijn lieve kleine,
mijn kleine schele,
mijn schele
die kreupel en krom is;
   ajaja-japapé;
wat is zij zwaar,
   jají!
en die lucht uit haar schede...’

december op disko
   drinken, en spelen

het spel van de zeehond,
het spel met de naam: *ik ben heet*
de dans van de aanraking
   ‘laten we eerst even voelen,
   daar, op de tweesprong van je lichaam,
   jij die zin in een man hebt,
   laten we eerst even snuffelen’

waar is je vrouw?
altijd maar zwanger

   lachend, met bessen,
         zij in haar klapmutsenbont

alsof de man van het grasvolk
die stralende zanger weer hoort -
   wat ben je lief als je lacht
   kleine walrus met je twee tanden

En in een krant, een onwezenlijk week-
blad (te glad ATUAGAGDLIUTIT
voor pleepapier) gedroogde vis
en vergeelde berichten -

HVER MÅNED! SPILLET OM MILLIONEN!
Send os Deres bestilling endnu i dag, så at De med det
samme er med i SPILLET I SPILLET om millionen.
Med venlige hilsener!

Gerd Schulze

Nordwestdeutsche
Klassenlotterie
D 2 Hamburg 52, P.O.Box 520 725

dan de tekst
van een herrnhutterpreek,
aanprijzing van plastic rozen &
toms yankie bar chocolate*

december op disko
'geen rob ravot in schuim-gewitte cirkels'
geen wenk, nog geen wolkje
stijgt op uit het gat

* (giver energi og godt humør)

witte haas in de strik
schram op de lichtrose lepels

het vrouwenmes schuift in de vacht

‘ajaja, ik zing van die dingen
omdat ze zo leuk zijn om over te denken’

   sneeuw is met bloesems bespat;

die alles hebben
die niets meer zijn
   dan heren van honden
leggen beslag
op je lichaam, je glimlach,
je zwartomrand tandvlees

ijs in de engte
ijs op het land

jij bij het koude fornuis
in de schemer

ik in de krimpende wind
voor het huis -

een dode lemming, nog
warm in de muis van mijn hand

evangeliese kamergenoot

‘Het zijn nog wilden
maar zij kennen jezus’
sprak gevleugeld de gezeten zwitser
op de nachtspiegel,
toen hij van zondag op maandag
geeuwend
de hemelse geur
voor de goddelijke geldzak verruilde

(in narssaq)

Eindnoten:

Sedna, grote zeemoeder, eigenares van de diepzee

arktiese gezangen II

aanroeping van de vogel Merkoet

Hemelse vogel die vijf gestalten
en machtige klauwen van brons heeft,

(de klauwen der maan zijn van koper,
haar snavel is ijs)

wier vleugelslag breed is en machtig, wier lange staart
slaat als een waaier die windkracht verwekt,

wier linkervleugel de maan verduistert,
wier rechtervleugel de zon versluiert,

die nooit verdwaalt in de lucht,
die op haar vlucht niet vermoeid raakt;

nader mij zingend terwijl ik hier luister,
strijk speels aan mijn rechteroog neer,

maak van mijn schouder je rustplaats,
jij - moeder van de vijf arenden!

Altaï

inkantatie

Je bent niet op deze aarde,
je zit in deze steen,
geen wind kan je raken,
geen ijsberg kan je breken,
hij zal zelf worden verbrijzeld
aan de randen van de steen

je bent niet op deze aarde,
in de open oceaan drijft een dier
dat gelijk met de wereld
en aarde geboren werd;
het dier is een zeeleeuw,
zijn rug is een eiland,
hij is met aarde en stenen bedekt.

jij zit op zijn rug

Chukchi (Tsjoektsjen): bescherming van het ongeboren kind.
N.O. Siberië

Fragmenten van de thule-kultuur

I
de raaf en de ganzen

De raaf had de ganzen getreiterd; dit was voorgevallen toen zij juist op het punt stonden ver over zee naar het oosten te trekken. Om te rusten streken zij altijd in een zwerm op het water neer, terwijl de raaf daarboven bleef fladderen omdat hij niet kon blijven drijven, en hij riep dan: Oh, help de arme raaf! Oh, de arme raaf! Daarop zeiden ze fluisterend tegen elkaar: Als we gaan dalen en hij zich op onze rug wil nestelen, moeten we snel een beetje uit elkaar gaan. Aldus gebeurde en de raaf viel schreeuwend in zee:

Hé daar! ik zink, help me eruit,
uch!
het water komt nu tot mijn grote enkels.
hallo! ik zink, help me eruit,
uch!
het komt nu tot mijn grote knieën.
hé daar! ik zink, help me eruit,
uch!
het komt nu tot mijn grote liezen.
hallo! ik zink, help me eruit,
uch!

het komt nu tot mijn grote navel.
hé daar! ik zink, help me eruit,
   uch!
het komt nu tot mijn grote borsten.
hallo! ik zink, help me eruit,
   uch!
het komt nu tot mijn grote oksels.
hé daar! ik zink, help me eruit,
   uch!
het komt nu tot mijn grote schouders.
hallo! ik zink, help me eruit,
   uch!
het komt nu tot mijn grote kin.
hé daar! ik zink, help me eruit,
   uch!
het komt nu tot mijn grote mond.
hallo! ik zink, help me eruit,
   uch!
het komt nu tot mijn grote neus.
hé daar! ik zink, help me eruit,
   uch!
het komt nu tot mijn grote ogen.

uch!

woordenwisseling tussen raaf en meeuw*

Een meeuw was op de grond neergestreken. De raaf kwam naderbij met een menselijk dijbeen in zijn snavel en ging dicht in de buurt zitten. De meeuw vloog weg, zocht een plek op het water, zwom in het rond en zei:

Luister, jij raaf!
wat heb je daar in je snavel?

Een groot en half vergaan
menselijk dijbeen,
erg lekker door verrotting,
ik heb het in mijn bek,
ik smul ervan -

Luister, jij raaf!
geef mij een stukje om mee naar huis te nemen -

Ka, ka, ka, ka, karrr!
ik ben ook dol op jouw stuk.
je krijgt niks,
ik houd er zelf teveel van.

Daar de raaf niets wilde afstaan dook de meeuw onder water op zoek naar voedsel; hij kwam met een zalm weer boven. Na de vis aan land te hebben gebracht legde hij hem neer en verslond hem. De raaf zag dat het de meeuw goed smaakte en hij riep hem toe:

Jij houdt ook alles voor jezelf!

* *Oostgroenlandse versie:* deze uiterst eenvoudige tekst behoort tot de oudste gedichten die op Groenland cirkuleerden.

II
kajakvaarders lied van de noorderhemel

Toen de noorderhemel daar, boven zee, voor mij openbrak,
  toen de noorderhemel tevoorschijnkwam
leek het alsof hij zijn bontjekker uittrok,
  alsof hij de wolken van zich afstroopte

toen het grote licht voor mij openbrak,
  het daglicht tevoorschijnkwam
leek het alsof het zijn anorak uitdeed,
  of het de wolken over zijn hoofd trok

toen ik de grote halsopening zag,
  toen de halsopening zichtbaar werd;
mijn arme kinderen, zij beiden -
  mijn arme kinderen

het was alsof het iets uittrok,
  alsof het wolken van zich afstroopte

Oost-Groenland

III
1 sinjaal-lied bij de vangst van een ijsbeer*

Ik zing zomaar even,
wat ik, toevallig vandaag
in mijn vers wil vertellen
en graag in mijn lied wil vermelden:
dat ik, op weg naar het noorden
daar, naar het noorden
toen wij elkaar gingen opzoeken,
dat, op weg naar het noorden
daar, naar het noorden
toen wij elkaar achtervolgden
en najoegen over het ijs,
dat ik, door toen mijn liedjes te zingen
om hem in slaap te wiegen -
dat ik op weg naar het noorden
daar, naar het noorden
hem inhaalde en overrompelde

Oost-Groenland

* door middel van het sinjaal-lied laat de terugkerende jager de mensen weten wat hij heeft gevangen. Uit de toon van het lied kan men opmaken wat zijn buit is.

2 kalmering van de boze walrus

De walrus - ik harpoeneer hem
en aai zijn wang;
   je bent rustig en mak nu.
de walrus - ik harpoeneer hem
en streel zijn slagtanden;
   rustig en mak ben je nu

door Akernilik uit Angmassalik, *Oost-Groenland*

3 tegenslag bij de jacht

Hoe is het met jou?
ik vraag me af: ben jij een man?
ben jij werkelijk een man, zo vraag ik me af -
   mijn worp is vloeiend noch vast,
   ik krijg die robben niet te pakken!
hoe staat het met jou?
ik vraag me af: ben jij een man?
         ben jij werkelijk een man?
die beesten der zee,
de walrus en witte walvis
   die ik maar niet kan vangen

door Kooitse uit Angmassalik, *Oost-Groenland*

4[*]

Ik had mijn lied volmaakt op orde,
het was op de drempel van mijn tong
in gereedheid gebracht,
maar in werkelijkheid faalde ik op de jacht:
dreigende stormbuien boven het water,
de koude natte wind van de noordelijke hemel;
ik zag de zware nevels
zich haastig verdichten -
zag hoe zij stegen en aanrolden over de bergen:
de noorderhemel, donker en dichtgestormd

Oost-Groenland

* de tekst is hier als een jachtwapen klaargelegd in de mond om tenminste als poëzie doel te treffen.

IV

mijn adem
‘*zo noem ik dit lied, want het is voor mij even*
noodzakelijk om te zingen als om adem te halen’

Ik ga een lied zingen,
een lied dat gespierd is,
unaya-unaya
ik heb sinds de herfst ziek gelegen,
hulpeloos lig ik als was
ik een kind van mezelf

treurig, ik wou dat mijn vrouw
naar een ander huis was gegaan,
naar een man
die haar toevlucht kan zijn,
zo veilig en zeker als ijs in de winter,
unaya-unaya

treurig, ik wou dat mijn vrouw
naar een betere beschermer ging
nu ik de kracht mis
om van mijn bank op te staan,
unaya-unaya

ken jij jezelf?
je weet zo weinig van jezelf.
ik lig hier verzwakt op mijn bank,
alleen mijn herinnering is sterk!
unaya-unaya

laat ik weer eens denken
aan de grote witte ijsbeer;
   hij kwam eraan,
zijn achterlijf hoog,
zijn snuit in de sneeuw;
   hij meende echt
dat hij alleen een vent was
en stoof op mij af,
         unaya-unaya

   keer op keer
smeet hij mij
neer; buiten adem vertrok hij
en strekte zich uit
om te rusten, beschut
door een bult op een ijsschots.
   achteloos was hij, niet wetend
dat ik zijn noodlot zou zijn -
hij maakte zich wijs
dat hij alleen maar een vent was
en zag niet in
dat ook ik een man was!
         unaya-unaya

ik zal nooit dat grote vette beest vergeten,
de fjord-rob die ik in de vroegte,
   lang voor zonsopgang,
staande op het zee-ijs doodde,
terwijl mijn makkers thuis
- verzwakt door mislukking en honger -

als doden nog lagen te slapen;
   ik keerde zo vlug
met vlees en buikig spek terug
dat het leek of ik alleen
daar over het ijs liep om een ademgat te bekijken;
en toch was hij een oude slimme mannetjesrob,
   maar nog voor hij had geademd
zat de punt van mijn harpoen onwrikbaar,
diep en dodelijk in zijn nek

zo deed ik dat toen -
nu lig ik zwak op mijn bank,
niet in staat om zelfs een beetje vet
voor de lamp van mijn vrouw te halen.
   de tijd, de tijd gaat niet voorbij
terwijl de schemer plaatsmaakt voor de schemer
en de lente ligt over het dorp,
         unaya-unaya

maar hoe lang zal ik hier liggen?
hoe lang?
en hoe lang moet zij nog bedelen
om vet voor haar lamp,
om huiden voor kleding
en vlees voor een maal?
een hulpeloos ding - een weerloze vrouw,
         unaya-unaya

ken jij jezelf?
je weet zo weinig van jezelf!
terwijl de schemer plaatsmaakt voor de schemer
en de lente ligt over het dorp,
unaya-unaya

gemaakt door de jager, dichter en sjamaan Orpingalik, een Netsilik eskimo; *Noord-Canada*.

lezend boven groenland

Koude Berg? daar loopt geen doorgaand spoor;
Zomers smelt het ijs niet,
De zon die doorbreekt maakt de mist verblindend.

1

Ik klauter omhoog op het pad naar de Berg,
Het spoor naar Koude Berg leidt verder en verder;
Ravijnen zijn lang en met stenen bezaaid,
De stortbeken breed, de oevers met dicht gras bekleed.
Het mos is glibberig al is er geen regen gevallen,
De pijnen zuchten maar niet van de wind.
Wie kan zijn wereldse banden verbreken
En met mij zitten temidden van witte wolken?

2

Wat is het koud in de bergen!
Niet dit jaar alleen, maar altijd;
Gekartelde steilten, voor eeuwig in sneeuw gesmoord,
Bossen ademen mist uit, in donkere diepten.
Tot vroeg in juni geen grasscheuten,
Bladeren vallen nog voor de herfst is begonnen;
En hier tuurt een zwerver, in wanen verzonken -
Hij tuurt maar en kan de hemel niet zien.

3

In deze tijd zoeken mensen een weg door de wolken,
Maar donker en zonder teken is die weg.
De bergen zijn ruig en vaak duizelingwekkend,
Zelden slechts schijnt in de breedste valleien de zon.
Groene kammen, voor en achter je,
Van oost naar west witte wolken.
Wil je soms weten waar zich de weg door de wolken bevindt?
Daar, in het hart van de leegte!

4

Praten over eten vult de maag niet,
Babbelen over kleding weert de kou niet.
Een kom rijst is wat de maag vult,
Om je te verwarmen heb je een stel kleren nodig.
Zonder dit uit het oog te verliezen
Klaag je erover dat boeddha zo moeilijk te vinden is.
Keer je geest naar binnen! daar is hij!
Waarom daarbuiten gezocht?

5

Ik kwam hier eens om op de Koude Berg te zitten
En bleef er toen dertig jaar wonen.
Gister bezocht ik verwanten en vrienden;
Meer dan de helft was naar de Gele Bronnen gegaan,
Langzaam verbruikt als een flakkerende lamp;
Altijd stromend als een rivier die niet rust.
Vanmorgen, oog in oog met mijn eenzame schaduw,
Plotseling verblind door mijn tranen.

HAN SHAN, late achtste-vroege negende eeuw; *China*

Tradities van het grasvolk

tweede lied van de sjamaan
the age demanded an image (E.P.)

1

Weer vroeg de tijd om een beeld;

het grasvolk inmiddels
door om- en afzetbarbaren beheerst
die ook plaveien de snottige paden
der politieke penose

geen berg, nog geen boom
breekt het morsige moeras
waar makers en kijkers
machteloos, want medeplichtig
toezien hoe slechte buiksprekers
onder het krapzittend pak
van beperkte vermogens
al hun gebreken
zichtbaar verbergen

dit is een beeld

werkelijk maar niet werkzaam
werkzaam maar niet werkelijk
als een wapen
dat door trommelvuur
van het perfide vernuft
de kracht van het lied
voorgoed kan verdoven

2

Er is veel gesnotter
om de godin;
        haar poëtiese nestgeur
is veelbelovend
maar doet voor de leugen niet onder

het is daarom raadzaam
steeds meer met steeds minder
woorden te zeggen

de hand zo te sturen
dat oog en oor
        onophoudelijk
   in ruimte en witstilte
        tussen de regels bewegen

het denken te koesteren
maar steeds met gevoel
voor de daad

de stem op haar timbre en toon
te beproeven,
        de tong
met de moed van een dwerg
te bedwingen -

        maar altijd weerspannig
   een keel opgezet
als woordgeweld
   halsbrekend
        veld dreigt te winnen

3

Ik denk in poëzie
het meest geslepen
en niet in het dwingend gesprek

ik maak dus
maar gauw
een masker van gras

sluip anoniem
langs gelikte gazons van vernuft
en verdachte bedenksels

kruip ongezien
van de zomerse schorre en lichte sluimer
in het ongeschoren rietland van de slaap

en stel mij daar voor:
het geopend gedicht
dat niet bevestigt
wat er al is,
maar bevrijdt
wat besloten
zojuist weer zijn vorm heeft gevonden

een saluut aan het genootschap *vrienden van het hollandse realisme*[*]

‘In zijn geboortejaar -
toen het te laat was,
beviel roland holst
van een vers voor europa

veer was toen veder
leer was nog leder,
de totok dronk thee
in een oosterse tuin

het woordenboek gaf geen verklaring
voor hitsig, hoereren of ejaculatie;
de bijbel bevatte een hooglied
dat nooit werd gezongen

kortom,
tussen voorspel en nagalm
hing angst of ontzetting

in koelen bloede ont
sloeg men een vader
die sterk was, maar zwak
in zijn bitteruur,
trapte een moeder
al haar illusies
op het harmonium van godsvrees
en wrok toen de grond in

* tekst uit de nalatenschap van de betreurde Hannes van Oudemoer (1939-1972)

krijgers pasten
een pak naar hun hart
en peddelden heen op de stang
van een fongers

anderen drukten zich
vast in de roest-
bruine boezem van dikke berta
die elke zak snel in as
deed verkeren

groots en meeslepend
werd overal gesproken,
gouddelvers smoesden reeds
in een geoliede kluis

terwijl een pacifist bij spijkerboor
de spade in de bagger stak
werd met het eerste schot
de laatste duif gelost'

een man die gaat

Een man die gaat
   en is begaan
maar nu het licht van de namiddag weegt
   en dan bevangen raakt
door zoveel makers van kunstgras en bakkers
   van nagebootst brood

Hij schept in zijn slaap
zonder moeite

wat nooit werd ontvouwd
maar lang was ontsloten
wat steeds werd gezien
maar niet was doorgrond

nooit een klimmer en nu stijgt hij,
terug
aan de voet van zichzelf,
in het uitgelezen landschap
van nog ongeschreven weten

Hij staat bij de nollen

waar schemer met zweepregen
schuimvlokken scheert van mors land

de polder, een trage geboorte,
keert weer terug tot de zee

;

terwijl
   het springtij met doods mis-
baar hem benadert
nadert hij bevuild, vol slijm en wier de zee
weer en wikkelt zich
   zonder tover, maar tollend
door zeegras en zilte grond-
zee
   terug
      in de beschutte windingen
         der ruimteschelp